

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

לז

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

דברים לא לב וילך האזינו

וְשִׁירֵיכֶם וְאֲדָבָרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים
הַזֶּה וְאָעִידוּךָ לָם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
הָאָרֶץ : כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרַי מוֹתִי כִי-
הִשְׁתַּחֲתוּן וְסִרְתָּם מִן-הַדָּרָךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֹתְכֶם וּקְרָאתִי אֹתְכֶם הַרְעָה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים כִּי-תַעֲשׂוּ אֶת-הַרְעָה בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם : ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנֵי כָל-קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת עַד תָּמָס :

ומפטרין דרשן ה' בישעיהו בסומן ג"ח : ע' ארנ"ה
סומן :

אונקלוס

לְחַיֵּי יִתְּבֵל-סְבִי שְׁבִטִיכוּן וְסִרְבִּיכוּן וְאִמְלִיל
קְדָמֵיהוֹן יִתְּפִתְנִמְיָא הָאֲלִין וְאִסְהֵד בְּהוֹן
יִתְּשִׁמְיָא וְיִתְּאֲרָעָא : כִּט אַרְי וְיִדְעָנָא
בְּמֵר דְּאִמּוֹת אַרְיִי-הַבְּלָא תְּחַבְּלוֹן וְתִסְטוֹן
מִן-אֲוֹרְחָא דְּפִקִּידִית יִתְּכוּן וְתַעֲרַע יִתְּכוּן
בִּישְׁתָּא בְּסוּף יוֹמֵיָא אַרְיִי-תַּעֲבִדוֹן יִתְּדְבִישׁ
קָמָס : ל לֹאֲרָנָא קְדָמוּיָה בְּעוֹבְדֵי יְדִיכוּן :
ל וּמְלִיל מֹשֶׁה קָדָם כָּל-קְהַל דְּיִשְׂרָאֵל
יִתְּפִתְנִמְיָא תּוֹשְׁבֵתָא הָדָא עַד דְּשְׁלִימוּ :

פ פ פ

א אֲצִיתוּ שְׁמֵיָא וְאִמְלִיל וְתִשְׁמַע
אֲרָעָא מִיַּמְרֵי פּוּמִי :

ב יבסס כמטרא אולפני ותקבל בטלא
מימרי ברוחי מטרא דגשבין על דיתארה
וכרסיסי

פ פ פ

ל ב א האזינו השמים ואדברה ותשמע

הארץ אמרו פי :

ב יערף כמטר לקחי חוג בטל אמרתי
כשעירם

רשיי

עליהם ואף בחיינו כגון קודם יום מותו (ס"א כיום מותו) לקיים מה שאמר (קהל'ה) אין שלטון כיום המות : ואעידה בם את השמים
ואת הארץ : ואת כבוד העיד למעלה (דברים ל') העידותי ככם היום וגו' אתם לישראל חמר אבל לשמים ולארץ לא חמר ועכ"ל
לומר האזינו השמים וגו' : (כט) אחרי מותי כי השחת השחיתו . והרי כל ימות יבואע לא השחיתו שאלמר (הושע בר)
ויעבדו העם אתה כל ימי יבואע מלאן שחיתו על חכם תביב עליו כפי כל זמן שיהושע חיה נראה למטה כאילו הוא חי :

חסלה פרשת וירך

(א) האזינו השמים . שאני מתרה ככם כישראל ותהיו עדים כדבר שכן אמרתי להם שאתם תהיו עדים וכוונת שמע הארץ .
ולמה העיד ככם שמים וארץ חמר חסר חני כ"ו לחמר חני עת אם יחמרו ישראל לא קבלו עלינו הכרית מי בא ומכח"ס
לפיך העיד ככם שמים וארץ עדים שהן קיימים לעולם ועוד שאם יזכו ויבואו העדים ויתנו שכרם כגון תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים
יתנו טלם ולא יתחייבו תהיה כהסיד העדים תחלה (דברים י"א) ועל דעת המזים ולא יהיה חסר והאדמה לא תתן את יבולה ולא"כ
ואכדת מהרה על ידי האומות : (ב) יערף כמטר לקחי . וזהו כי העדות שיעידו שאני חומר כפיכס תורה שנתתי לישראל שהיא
חיים לעולם (ספרי) כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים טל ומטר : יערף . לשון יטיף וכן (ההלים פ') יערפו טל
יערפו טל (ח) : תולכטל . (ספרי) שהכל שמחים בו לכי זהו מטר ישבו עמכם לבריות (ס"א ישע"ס כו) כגון הולכי דרכים
ומי שהיה ברוחולאין : כשעירום . לשון רוח סעירה כתרומתו כי וחי מטיף עה פרופות כללו מחוקקן את העמים ויגדלן אותם
אף דברי תורה ויגדלן את לומדיהן : וכרביבים . טיפי מטר וכראה ליעל שם שורה כמין נקרא ריבס כמנהג דלת חמר (בראשית כ"א)
רובה קשת (כ) : דשא . ארבעי"ן עטיפת הארץ מטוסה בירק (ג) : עשב . קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לענמו קרוי
עשב

באר רחובות דקרוקי רשיי

(א) משום דזרע ערף על הרום ומשם על גר שחורו הנאר כמו כי עם קשה עורף הוא דלא יתכן כאן הולך לפרש שהוא לשון נטייה
(כ"ל"א טריפין) :
(ב) משום דזרע זרע ערף לשון על ענין שער עינים דלא יתכן כאן הולך לפרש דזה הוא ענין רוח סעירה ותתחלק השין
שחלית . כסמ"ך :

ק"ן

בהון ית שמיא ויה ארעה : כט ארום תפימת דמן פתר דאימות ארום חקלא תחבלון עובדיכון ותשעז מן ארתא
דפקודית ותבון ותאבד יתכון בישתא כסוף וימנא ארום תעבדון דכיש קדם ין לארנא קדמוי : ל ומליל משר
במשמע כל קהלא דישראל ית פתגמי שבתא תדא עד די שלימו :

פ פ פ

ירושלמי

פין דקטא קיציה דמשה למספקא מן ג עלמא אמר
הא אגא מסתיד בעלמא האילין מילא דלא טעמא
טיחור מסתיד אגא בהון שמיא וארעא דלא טעמין
מייחור בעלמא דהון כרם סופיהון בליין לעלמא דארתי
דכן הוא מפרש ואמר טולו לשמיא עיניכון ואספקדו
לארעא מלרע ארום שמיא כהננא ימסון וארעא
כלבישא מבלי כרם אגא עתיד בראי שמוס דהון
וארעא דרתא ישעיה נביא בד הון מתנבא בכנישתהון
דישראל עד דהון רחיק מן שמיא וקריב לארעא יתב
שמיעתא לשמיא וצייחא לארעא דכן הוא מפרש ואמר
שמעו שמיא וצייחו ארעא ארום מימרא דין אמר משה
נביא בד הון מתנבא בכנישתא דישראל עד דהון
קריב לשמיא ורחיק מן ארעא יתב צייחא לשמיא
ישמיעתא לארעא בן הוא מפרש ואמר צייחו שמיא
ואמליל ותשמע ארעא ממלל דפמי :

האזינו א והוה די קטא קיציה דמשה נביא
למתנבשא מנו עלמא אמר כלביה ליתנא
מסתיד בעמא דהון סתרון נטעמין מיתחא בעלמא דהון
האגא מסתיד בהון סתרון דלא טעמין מיתחא בעלמא
דהון כרם סופיהון לאתרתא לעלמא דאמי ישעיה נביא
בד הנה מתנבי בכנישתהון דישראל יתב שמיא לשמיא
וצייחא לארעא מן בגבל דהון קריב לארעא ורחיק מן
שמיא כרם משה נביא בד הון מתנבי בכנישתהון
דישראר יתב שמיא לארעא וצייחא לשמיא מן בגבל
דהון קריב לשמיא ורחיק מן ארעא דהון קריב צייחו
שמיא ואמליל ותשמע ארעא ממלל דפמי :
ב יקוף על טרודיא היך מטרעא ספחא אולפני
ותתקבל בקעא על מקבלי אולפנא היך טלא ממללי
דילי ברביעות רוחי מיטרא דמינמין על רותאן בירת
טרעשוו נכרסיון לקישיו דמנווין צמחיני ארעא
בירתא דניסן :

יבס על בני ישראל במטרא אילפן אויביהי תקבל עליהון ברענא בטלא מימר פומי כרותיא דמנשכוני עד
עשבא ונרסיס דמלקושא דנתהון ומרבויון צייחא דארעא ברתא דניסן :

באר רחובות דקדוקי רשי

(ג) יאין ביונת רש"י לומר שהייתה שתיכה משורש אחד דהו לינו כי כפלת רכיבים הוא השורש רבב וכפלת רובה קשת הוא השורש
רבח אלא כוונת רש"י לומר שהם שני טרשיני ועניינם ענין אחד והיינו טיפוימטר : דכר

רשבים

(ג) הערה - סגור דכרס קרוי שירה : האת כרסת האזינו שחציה עליהם פורענות לכשיעברו על כמות ויכינו כי כמקאתם לקו :
חסלה וילך מיסוד רכיננ שמואל
(ד) השמים - להפרע מישראל אסיטטו - כדכתיב ועבר את השמים וגו' : (כ) יערוף כמטר : אם תקבלו דכר
תוכתי

מכלל יופי

דומה הוה וכמכלל בא נויוד הסדר בועש שלא כהנהגות
פ"ט ויבא כנה המדבר פעמים כנו ויוד ונשי שבנו בעורני
להפארת המלה : (כט) (פשיחתו) פירוש השחיהון
דרכם ומעשיכם : וקראת הומרה הא הקבירה
כתיבה הנה האלף ובא כמשקל וצ"ל אר
(*) (*) (*)
התבואה : (ל) (חמס) מקוף בשורק :
לב האזינו (א) (האזינו השמים) פירוש רשי
און : (השמים) - ההא הא דקראת
(ב) (יערף) - פירוש יול : (לקחו) - עניט כדע :
(כשעירים) - יקראו השם הוק : (וכרכיבים) - הוא
מ"ד 44 המטר

בשעירם עלי דשא וקרביבים עלי עשב :
 ג כי שם יהנה אקרא הבו גדל לאלהינו :
 ד הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט
 אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא :
 ה שתרת לו לא בני מומם דור עקש
 ופתלתל : ו ה' ליהנה הנמלוד זאת עם
 נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא
 שני עשה ויבונך : ז זכר ימות עולם בינו
 שנות

ה' רבתי
 והיא תיבה
 בפני עצמה

וכרסיסי מלקושא דעל עשבא : ג ארי
 בשמא דני אנא מצלי הבו רבותא קדם
 אלהנא : ד תקיפא דשלמין עובדותי ארי
 כל אורחתיה דינא אלהא מהימנא דמן
 קדמוהי עולה לא גפיק מן קדם דובאי
 וקשיט הוא : ה חבילו להון לא ליה בנינא
 דפקהו למענתא דרא דאשניא עובדותי
 ואשניא : ו הא קדם יי אתון נמליך
 דא עמא דקבילו אוריחא ולא חבימו הלא
 הוא אבד ואת דיליה הוא עבדך ואתקנך : ז אדבר יומין דמן עלמא אסתכל בשני

רשיי

עשב : (ג) כי שם האקרא - הריכי משמש בלשון כאשר כיוו (ויקרא כג) כי תבואו אל הארץ כשאתם באים ואתם הבו
 גדל לחלבינו וכרכו שמו מלאך אמרו שעובדי ברוך הם כבוד מלכותו אשר ברכה שבקדש (הענין טז) : (ד) הצור תמים פעלו -
 זה פשוט חזק כשיביח פורענות עלי עובדי רצונו לא כשטף הוא נכיה כי אם כדון כי תמים פעלו : אל אמונה - לשלם לנדיקים נדקתם
 לעולם הטל וזה פ' שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו : ואין עול - חף לרשעים משלם שכר נדקתם בעולם הזה : צדיק וישר
 הוא - הכל מצדיקים עליהם את דינו וכן ראו וישר להם צדיק ומי הכרות וישר הוא וראוי להצדיקו : (ה) שתרת לו וגו' -
 כתרונות חבילו להון ולא ליה (ד) : בניו מומם - בניו היו והשתתה שהשחתו היא תומם : בניו מומם -
 תומם של בניו היה ולא תומם : דור עקש - עקום ומעוקל כמו (בויכחג) ואת הישרה יעקשו - ובלשון משנה חולדה
 שכינה עקמות ועקוצות (ה) : ופתלתל - אנטורט יליש פתיל הזה סגולין חתו ומקיפין אותו סביבות הגדיל :
 פתלתל מין התיבות הפפולות כמו ירקרק אדמדם סחרחר פגלגל : (ו) הלא הנמלוד זאת - לשון תימה וכי לפניו אתם מעבדין שם
 כידו ליפרע חכם ושהישיב לכם ככל השוכות : עם נבל - שכתחו חף בעשו להם : ולא חכם - לכיון את הנולדות שיש כידו להיטיב
 ולהרע : חלא הוא אביך קניך - שקנאך שקנך כקן הסלעים וכאך חוקה שתקנך בכל מיני תקנה (ו) : הוא עשך - אומה
 בלומת : ויבונך - אחרי כן ככל עיני בסיים וכן חכם כהנים חכם נביאים וחכם מלכים כך שהכלתלו בו (ז) זכור יבורח
 עולם

באר רחובות דקדוקי רשיי

רשיי הן הן דברי האונקלוס והוצרך להוסיף בפסוק משום דאם לא נוסף בקרא כלום יכיה משמעו כי השתתם היתה חס ושלום
 להקם"ה וזה כי כבר כתיב חס מטאת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו לכן הוסיף האונקלוס מלת להון וגם מלת
 לא וכאלו כתיב שחת להון ולא ליה (דער ישראל האט זיך זעלבין פאר דארביין אברייט אן אים) :
 דמלת עקש הוא על משקל אקד ואם כן אפשר לפרשו מלשון פעל עבר (ער האט פו קריאט) אכן לפי זה הו' לכותב
 רש"י אן בני בלשון עבר ועוד כתיב ופתלתל לשון עבר על כרחק מלת עקש גם כן עס דבר הוא וזה
 שכתב עקום ומעוקם וכיאר הכסוף אקש (אין פו קריאוטר ופתלתל אונ' לין גשטר ויכלטר) :
 (ו) במלת קנך הוא השורש קנה והיינו ענין קנין זה
 שנכלה ה"א דבסוף השורש ובשאר ה"א שתי אותיות שרשיות ק"ן אס כן אפשר לפרשו מלשון קן לפור זה ריוו רש"י במה
 שכתב שקנך כקן הסלעים (ער האט נבעט דין אן שטארקין פעלדין) וגם דעת רש"י במלת הקנה התי' וכתיב לה' לאושרית היא
 דק נוספת לתואר השם וא"כ אפשר לפרש מלת קנך מענין הקנה על זה כתב רש"י שתקנך בכל מיני תקנה (ער האט פו ריכט דין זיט
 אליר האנט פו ריכטונג) משום דהי מנייה ומפיקת :
 (ז) רצה לומר במלת ויבונך הוא השורש בון וענינו ענין רגל ויבונך (ער האט גביט דין) ומכאן רש"י ראהי מפסוק אחרי כן
 כ"ד וענינו גם כן ענין רגל אחרי [ז] (וייל דיא זיך און גפוסט חיוט) : וכדי להבין דבריו היטב
 קאחר רש"י עור בסיי [כ] כי דעת רש"י במלת בסיים [ז] לביאר מלות אחרי [ז] כי מלת בסיים שגור בתלמודא כמו בסיים
 לדבר חיוט
 ומשום דקשה לרש"י דלפי זה דאמרו כן במלת ויבונך היא השורש בון אש כן מ"ן אחרונה יעורא
 היא

- (ד) דברי
- (ה) משום
- (ו) במלת
- (ז) רצה

ג ווי להון לבישיעא דקדברין שקאמרושא בגדיפין ארום
 משה דתנה דתהון הישראל לא הנה אפשר ליה למקבר
 ית שקא קדישא עד דתנה מתניך פומיה בריש שירקתא
 בתמנין נתמשא אתין דתיגין עשרין ותה מלין וכן דבר
 דגין אמר ארום בשקא דין אגא מצלי ואתון עמא
 בית ישראל קבו אנור ירביקא קדם אלקתא :
 ד אמר משה נביא בר פלקית לטורא דסיני
 הקיט רבין כל עלמין יי מרבע יומא לארבעא חולקין
 תלת שעין עסיק באורייתא ותלת עסיק דניא ותלת
 ספרגין בן גבר דאיקא ונגר לקרוקים וקאוף ותלת
 ספרגס כל ברייתא דתבין כתיב מקיף דשלמין עיבדו
 ארום כל ארקהו דניא אלקתא מהיקנא דמן קדמוי עולא
 לא נסיק דנפאי וקשיט הוא : ה תמלו עובדיהון
 טביא בגיני תבינא אשקפת מוקא קהון דרא עיקמנא
 דאשיני עובדיהון ואורף פדר דניא דעלקטא אישפמי
 עליהון : ו האפשר דלשום מישרא דין אתון גמלין
 דא עמא דתיון טפשיין וקבילו אורייתא ולא תבימו הלא
 הוא אכיוון דקנא נתכון הוא ברא נתכון ושקליל נתכון :
 ז אידקרו מן יומרא עלקמא אהבונגו בשנתהון
 דכל בר נבר קרוו כספרי אכיתא ונתגו לכון ובספרי נביא
 וימרוו

אמר משה נביא ווי להון לבישיעא דמדרין שקא
 בגדיפין ארום לקר מן מקאבו ברובא לית אפשר למקברא
 שקא מפרשא עד וכן דאיתו אצרון קדוש קדוש
 תלת וקנין וקנהון זליף משרה וקא הנה מרבר שקא
 מפרש עד וכן דתנה מהניך פומיה בעשרון וקרא בילין
 דאיתו סמנין ותמשא אמן וכן הוא מפרש נאמר האוני
 השמים וארצה כי שם י אמר משה נביא בשקא דין
 אגא מצלי ואתון עמא ישראל חבר יקר ותושבתהא ורבר
 רוקסמי דאקתא :

אמר משה נביא בר פלקית לקרוקא חמית מן ריבון כל
 עלמין יי מרבע יומא לארבע חולקין תלת שעין עסיק
 באורייתא ותלת שעין עסיק דניא ותלת שעין עסיק
 ספרגס עלקמא ותלת שעין מנוי גבר לאיתא מקיפא
 דשלמין עובדיה ארום כל אורקהו דנין דקשוט אלקתא
 מהיקנא וקשיטא ולית קדמוי עמר צדיק וקשיט
 דניא דהוא :

תמלו בגיני עובדיהון ולא קדמוי מתבלין אלא להון עד
 די תמלו מוקא איתתב קהון דרא עיקמא וסתלגא דשני
 עובדיו נאף סידרי עלקמא אישפמי עלוי :
 הא מן קדם יי תמלוי הךא אוקמא טפשא ולא תבימא
 תלא הוא אכיוון דבשמיא דקנא נתכון דהוא ברא נתכון
 ושקליל נתכון :

אידקרו יומין ימות עלקמא אהבונגו לשני בקר בר נבר שאילר לאכתתכוון דכקכרין מניכון באורייתא ונתגו לכון
 תבימין וימרוו לכון :

רשב"ם

תנחתא וינילו לכם כמער : (ג) כי טס א' אקרא כאשר אספר לכם גבורות שעה לכס הקב"ה והטובות שגמול לכם וגם הוא זדיק כמה
 טיעזל לכס - גס אתם סבוגדל לאלהינו היו מודים על האמת : (ד) הנור תמים פעלו שירח וזלעד היא - לפיכך מדכרת השירה
 אחר מיכאל לישאל מורעניות טחאתם : הנור תמים פעלו ככל פורענות שהביא עליכם זדיק וישר הוא כמו שמפרש והולך שהטיב לכם ממה
 עניינים - והס - וישמן וישרון ויטש אלוה עשהו : (ה) שחת לו - שחת ישראל לעצמו כדכתיב מיתתך ישראל - כי כי כעורך - הוא גרם
 לעצמו השחתה (לו) - (כ"ג גרם ל"ה) כלומר ולא לאחר כניו מומס - מומס הוא כפל לשון של שחת ישראל כניו של הקב"ה הם עשו
 מוס בעוונתם פדכתיב כי נשחתם בהם מוס סס : (ו) תגולו וזאת - בתמיה : לעבוד אלהים אחרים : קנן קנה אותך - שפדאך
 עובית עבדים : (ז) זכור ימות עולם : בטרם נולדתם הכון לכם

מבלל יופי

המטר החזק : (ד) (הצור) - לחזק הצורים כנה האל
 בצור כי אין לדמותו אלא למעשיו והוא דרך העברה :
 (ה) שחת לו - כוונתם והטעם לנכסם ואף על פי שהו
 לשון יסודי כי מנהג הלשון כיון זכור ימות עולם
 כינו שחת דור ידור זפיהו הכתוב כי ישראל כפסעיהם והס לא כניו
 כי אינם מודים וזאת איהם מומס שחת להם כי הם דור עקש
 ופתלתול - והנכון בעיני שמלת לו שאל הסס ופירושו כי מומס

לא שחת לו כי אם לכניו שהס דור עקש ופתלתול וכן מרגס חנקלום
 חכילו להון לא ליה :
 ופתלתול - חאר בהכפל העין והלמד : (ו) ה' ליהוה ז
 זאת המלה נשהנו הנועותיה בפתח ההא
 והלמד בשוא נח והאלף נקראת בשוא נע והיה כמשפט
 המלה ההא בשוא ופתח כמשפט של הא התפוח והלמד
 בפתח והאלף נחה כפיכלל המסרת כל לשון ארנות עס
 בוכל

דברים לב האוינו

אונקלוס

שנת דר דר שאל אביך ויגדך וקנך
ויאמרו לך: ח בהנהל עליון גוים בהפרדו
בני אדם יצל נבלת עמים למספר בני
ישראל: ט כי חלק יהוה עמו ועקב חבל
נחלתו: י ימצאהו בארץ מדבר וברהו
לל ישמן יסבנהו יבונהו יצרנהו באישון
עינו: יא כנשר יעיר קנו על גותליו ירחף
יפרש

דר דר שאל אביך ויחיו לך סדר וימרו
לך: ח באחסנא עלאה עממיא בפרשותיה
בני אנשא קיים תחומי עממיא למנין בני
וישראל: ט ארי חולקא דני עמיה ועקב
עבב אחסנתיה: י ספק צורכיהון בארע
מדברא ובבית צחונא אתר דלית מיא
אשרנון סחור סחור לשכינתיה אליפיון
פתנמי אורייתא נטרינון כבבת עיניהון:

יא כנשרא דמחיש לקניה על בגוריה מתחופף פרים גרפוהי מקבילהון מנטילהון

רשי

ער

עולם - מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: כינו שנות דור ודור - דור אחסו שהניף עליהם מן אוקיוס דדור המכול שטפטס - דלא לא
פתתם לכבכם על שעבר: כינו שנות דור ודור - להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא: שאל
אביך - חלו הנביאים שנקראים אבות כמו שאמר באלהיו (מלכים ב) אחי אכירכ וזרחל: זקניך - (קדושין לב) חלו
האכמים: ויאמרו לך - הראשונות - (ח) בהנהל עליון גוים - כשהנחיל הקב"ה למוכעסיו את חלק נחלתן הליקן ושטפס:
בהפרדיו בני אדם - כשהניף דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצא גבולות עמים קיימם ולא אכדם: למוספר
בני ישראל - כשכיל מספר בני ישראל שעתידין ללאת מנני שם ולמספר שבטים נפשם כל בני ישראל שירדו ליחזרים יניח גבולות עמים שבעים
לסוף: (ט) כי חלקה עמו - למה כל זאת לפי שהיה חלקו כשם שביהם ועתיד לנאת ומי הוא חלקו עמו - ושי הוא עמי: ועקב חבל
נחלתו - והוא השלישי בחכות המושלש בשלש אבות זכות אחי אכיר חכות אכיר וזכותו הרי ג' כחכל זה שהוא עשוי בג' גדילים והוא וכינו היו
לו נחלתו ולא שמעאל בן אחריסם ולא עשו ככו של יצחק: (י) ימצאהו בארץ מדבר - אחר שנתא לאו נאמנים בארץ המדבר שקבלו
עליהם תורתו ומלכותו ועולו מה שלא עשו שמעאל ועא שאמר: (י) ימצאהו בארץ מדבר - אחר שנתא לאו נאמנים בארץ המדבר שקבלו
ארץ ציה ושומעו מקום יללת תנינים וכנות יענה: (ח) חף סם נכסו חמר האמונה ולא חשעיר למו הופיע חמר פארן: ובתורה יליל ישימון -
כענין שאמר (ירמיהו) לכתף אחריי כמדבר: יסובבנהו - סם סכסם והקיסם כענינים וסגנסם כדגלים לארבע רוחות וסכנס כתחתית
ההר שכתבו עליהם כגיגית: יבונהו - סם בתורה וכניה: יצרנהו - מנחש שרף ועקרס ומן האומות: כאישון עינו - הוא
השחר שבעין שהחור יולא הינו: (ט) ואנקלוס תרגם וימצאהו יספיקהו כל נרכו כמדבר כמו (דברים יא) ומצא להם (ירושע יו)
לא ימצא לננהר: יסובבנהו - אצרינון סחור סחור לכנסם באמונה וארכעה דגלים לך רוחות: (יא) כנשר
יעיר קנו - כבבת כרחמים וכחמלה ככשר הוא רחמי על בניו ואינו ככנס לקנו פתאום עד שהוא מחשק ומסרף על בניו ככנסו בן אילן
לאילן בן סוכה לחברתה כדי שיעורו בניו והוא כנס כקבלו: יעיר קנו - יעורר בניו: על גותליו ירחף - אינו מכבד עצמו
עליהם אלא מתחנף כובע ואינו כנע חף הק"כ (אויב לד) שר לא מנחמיהו אית כח כשכח לית תורה לא נגלה גלבים חרות אית אלא מחרבע
רוחות סחור (דברים לג) ה' עסינו כל וורת משעיר לנו הופיע חמר פארן ואת חרבות קדם (חבקוק א) אלה מתיוון יא או רוח
דיעית: יפרוש בגביו יקחה - כשכח לישלן מחוקס למקום אינו כושלן כרגלי כשאר עופות לפי ששאר עופות ירחים וון הכשר שהוא
מנחמה לעוף וסורח עליהם לפיכך כושלן כרגליו ומנחם הכשר אכל הכשר אינו ירח חלל מן החץ לפיכך כושלן על כנפיו חמר מושט שיכנס החץ בו
ולא יכנס כנפו חף הקב"ה (שמות יט) ואם אתכם על בני ישראל כשנסו חמרים חמרים והשיגום על הים היו ארקים כהם חנים ואכתי
כלטאות

באר רחובות דקדוקי רשי

היא על זה קאמר רש"י חכם כהנים וכו' ורצה לומר טו' יתירה היא להורות הפלגת הדבר עד מאוד (ער האט גפייט דין חייב פלי פים) חכם
כהנים חכם עבדיהם חכם מלכים סוף שהכל תלוי בוועין כר"ד ח' שמואל כ' שמואל כ' כ"ה כפלתה אהבתך לו ואתה קורא חסדי עין העש כדברי
תמנא שהמהכנסים אלא המודים אל האמות:
(ח) הוצרך רש"י לפרש כדילא תענה לומר הוי' חלויסס וכו' וכו' לילא:
(ט) כרתב חרד' קבש' חים ויה למו כחשון עינו פירוש כח עינו וקראתה כח עינו שגרה כו' צורת חים וכו' וכו' חוד חוד חס
אכיו כח חמר חשון לדקשין לפי שהורה הרהרית כענין תענה וכו' דרך המכרים להוסיף אותיות להקטין כמו שבת שבתן שבת
אמר

ירושלמי

באחמדיה עיליך אומיא בפרשותיה לשני בגי' אילנא
קבע תחומין לאומיא למען שבטיא דבני ישראל :

ארום לחלקא דין אנון עמיה דבני ישראל דבית יעקב
עבד אתמגתיה :

ארבע עתיון טעין בארעא מדברא וקבוצתא דליל
ישמוין אחיף עליריון ענין יקר שכינתיה אליף יתרוון
עשרתי דקבניא נטר יתרוון וענין יתרוון היך דשכינא
נטר ענינא :

קנישרא דמעיר על מיניה ועל גזלוי הוא מתסתף פקם
בנפוי וטען יתרוון וסבל על תקוף אכרוי :

ויקרו לכוני : ח צאחמגתא עלאה עלאה
לעממיה די נקור מבניו דגת באפרשותיה מתקבין
ולישניו לבני גשא בקרא דפלגותא בי היא זמנא דכא
פיצתא עם שובעין מלאכיא דברבי עממין דאדוקלי
עמיהון למחמיה אקרתא רבי היא זמנא אקיס תחומי אומיא
בסכום קנינו שריעין נפשקא דישראל דנחתו למצובים :
ט וכוין דנפר עמא קדשא בפיצתא דמארי
עלמא פתח סוקאל פרמיה ואמר ארום חולק טב דשום
פיקרא דין עמיה פתח בקריאל פרמיה בתרשקתא ואמר
דכית יעקב עבד אתמגתיה : ארבע יתרוון שריין
במדברא בעדייות אתר דמקילין שריין וידרוון ובית צחוקא
אנון עליריון שבעתי ענין אקריה אליפינון ות אויב' רעה
בטריגון היקמא דשכינא נטרא קבי דעיוניה : יא היך
נישרא דמעורר ומתיש לשרבמיה ועל תמיוו כחופף

כיון

ורשבים

נחלתם : (ח) בהנחל עליון גוים שתון להם נחלות - בהפרידו בני אדם - אחר מיתת נח וכו' אברהם שפתיב סס - חסס נפיד
איי הגוים איש ללשונו - וסס תמלא שהיב נכולת עמים - בני כנען שנים עשר כנגד מוסר בני יעקב שהיו שנים עשר - שתמלא כנען
וי' א' כניו שנים עשר וכתים סס ויהי גבול הכנעני מזידון וגו' לפי שכל חילוהו לישראל חכל ככל שאר בני נח לא פירש פהס טוס גבול - וסס
מלאתי כזה פנים כמדורס למספר בני ישראל כי כנען וכניו כוון כן שנים עשר הם : (י) יתאלהו כמון ומלא להם - הקס' ה' כמלא להם :
הקס' ה' היה סיפוק שלהם : יסוכפנהו כמלאכיו ששטרום - כדכתיב (לנו ולאכין סבי יחנה) (כק' ש' גרס חונה מלאכה' סכיכונג') -
דמחפש כהיקף עננים חינו - כי לפי הפסח חין הענין חלא לעמוד עין לפניהם כדכתיב הולך לפניו כעמוד עין לנחותם הדרך - ועוד כי
ירכנה כפילו של יסוככנהו : כלישון עינו - ירכנה הקס' ה' לישראל כמו (כלישון) (כק' ש' גרס חלישון) ששומר את העין הוא הכשר סככפ
על העין שקורין פלפלי' דח - ולפי שמכסה את העין ומחשיך אותה בקרא חלישון וכתמו שומרני כלישון וכת עין - כמנע כככת עינו הוא
שקורין פרו' כילא טרוחין כה : (יא) יעור קנו - מעירו ומכנעו ממקומו - לשאתו על אברתו - כמו הערותי מנפון וילת - סס
קעיר

מכלל יופי

והראכ' ע פירש מקום וללת
דיות כתנים וכמות יענה שיאס
השומע וקולס :

ונטעס עשור ה' אותם כמו
ששור עינו של אדם כשערו
סככ' את העין ככתות עור
השומרות אותה וכעפ' פ' להיות
לו למחטה - או כדושו סככ'
אותם כמו ששומר האדם לישון
עינו - והנכון בעינו שהאדרך
קשל להכר כלשון פני אדם שישאר
הס כח שון עינו כענין סככ'
כיהמנע ככס כמנע סככ' עינו :

קנו
מה (י) (י) (י)

בוכל לא מפיק אלף ובאת המלה כולענין מורה על סודרה
ולענין זה יש כתיבה הזאת שנוי אחר שלא נמצא כזולתה
שתהא נכתבה יחידה סוף סי' כ"ב : (אכיד קנד) - יש קנין
שאין שם מכירה ולא דמים כמו זה והדומים לו : (ח) ב'תחל -
פועל יוצא לשנים פעולים :

בהנחל עליון גוים - הטעם כלאר הנחיל' את הארץ לגוים
כדור הפלגה שהפריד בני האדם כי כן כתוב ומלאה
נפרדו הגוים הככ אז הטיב נכולת העמים ולא אבדס לגמרי כמו
שהיו חייבים למספר בני ישראל כשכילכני ישראל שהיו מתי מספר
והיו עתידים לנחת מהם כי חלק ה' עמו - ודכותינו' לאתרו סככ'
הפלגה הניב ה' נכולת העמים למספר בני ישראל סככים נפש שירדו
למגדים וכן טעם חומות ובלהס סככים שרים המנהיגים אותם
ונשפ' עים ע' להם ולקח לחלקו את ישראל כיהוא לכדו ימנו ואין
עמו אל ככר לא עשה כן לכל גוי :

(ח) (צב) - כמו יציב ורוא עחינן במקום עבר - ולדעה
נבי יחודה הוא מקור מן הדגוש ענין העמדה :

דברים לב האזינו

יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו וְיִקְחֵהוּ יְשָׁאֵהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ :
יֵב יִהְיֶה בְּרֵד יִנְחֵנוּ וְאִין עִמּוֹ אֵל נֶגֶד :
יֵג וְיִרְבְּהוּ עַל-בְּמֹותַי אֶרֶץ נִיאָב-
תְּנוּבַת שְׂרָי וְיִנְקֵרוּ דָבֵשׁ מִסְּלַע וְשֶׁזֶן
מִחֶלְמִישׁ צוֹר : יֵד חֶמְאָת בְּקָר וְחֶלֶב צֹאן
עַם-חֶלֶב בָּרִים וְאֵילִים בְּגַן-בִּשְׁן וְעֵהוּלִים
עַם-חֶלֶב בְּלִיּוֹת חֶטֶה וְדַם-עֵגֶב תִּשְׁמַר-
חֶמֶר : טו וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֵט שְׁמֹנֶת
עֲבִית כְּשֵׁית וַיִּטַּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר
יִשְׁעָתוּ

שלישי
ר' יצירה

אונקלוס

עַל-תְּקוּף אֲבָרוֹתַי : יֵב יֵי בִלְחוּדֵיהוֹן
עֲתִיד-לְאֲשָׁרְיוֹתְהוֹן-בְּעֶלְמָא-דְּהוּא-עֲתִיד-
לְחַדְתָּא וְלֹא-יִתְקִים קְדָמוֹתַי פּוֹלְחַן טַעֲנָאן :
יֵג אֲשֶׁרֶנוּן עַל-תּוֹקְפֵי אֶרְעָא וְאוֹכְלִינוּן
בִּיזַת סְנְאֵיהוֹן וַיִּהְבֵּי-לְרוּן בִּיזַת-שְׁלִיטֵי-
קְרוּן וְנִכְסֵי יִתְבִּין-בְּרִבִּין תְּקִיפִין : יֵד יֵהֵב
לְהוֹן בִּיזַת-מַלְכֵיהוֹן וְשְׁלִיטֵיהוֹן עַם-עוֹתֵר
בְּבִרְבֵּיהוֹן וְתִקְפִיהוֹן עִמָּא-דְּאֶרְעָרוּן
וְאַחַסְנִתְהוֹן עַם-בִּיזַת חֵלִיהוֹן וּמִשְׁרֵיתְהוֹן
וְדַם-בְּבִרְיהוֹן אֲתִשְׁדֵּ-כְמִיא : טו וְעַתֵּר
יִשְׂרָאֵל וּבְעֵט אֲצִלָּה תְּקוּף קְנִיא נִכְסִין וְשִׁבְק פּוֹלְחַן-אֱלֹהֵי דְּעַבְדֵיהּ וְאֶרְגֵּי קְדַם-

תקיפא

רשיי

צלטראות מיד (שמות י"ד) ויסע תלאך האלכסי וגו' ויבא בן חמנה חלרס וגו' : (יב) ה' ברד - ה' אכדוד זכטס נכנס כמדבר :
ואין עמו אל נכר - לא היה כח אחד מכל אלהי הגוים להראות כחן ולהלחם עמם - ודמותו דרשוהו על העתיד וכן תרגם אונקלוס
וזני אומר דברי תוכחה הם להעיד המים והארץ ותהא השירה להם לעד שסופו לסגור ולא יזכרו הדאשנות שעשה להם ולא הטולדות שהיו
עתיד לעשות להם לפיכך לרוך ליטב הדבר לכלן ולכלן וכל הענין מוסס על זכור ימות עולם כינו שנות דור ודור ק' עשה להם וכן עתיד
לעשות כל זה היה להם לזכור : (יג) ירבעהו על במותי ארץ - כל העוקר את רגליו : ירכיבוהו וגו' - על שם שארץ ישראל
גובה מכל הארצות : ויאכל תנובות שרדי - אלו פירות ארץ ישראל שקלים לטוב ולהתבזל מכל פירות הארצות : ויניקהו רבש מסלע -
מצפה האחד שאמר לבנו כפי כפי הכא לי קליעות מן החכית הן ונמא דכסלף על פיה חמר לווז של דכס הוא חמר לו הפקע ידך לתוכה ואתה
מעלה קליעות מתוכה (ספרי) : ושמן מחלמיש צור - (מנחות פה) אלו עמים של גוש חלב : כמותי ארץ - לשון גובה :
שרדי - לשון עזה : חלמיש צור - תקשו וחקו של סלע כשאינו דבוק לתיבה שלא תזיז נקוד חלמיש וכשהוא דבוק נקוד חלמיש (י) :
(יד) חמאת בקר וחלב צאן - זה היה בימי שלמה ש' (מלכים א' ד') עשרה בקר כריים ועשרים בקר דעיומאס לאן : עם
חלב כרים - זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר (עמוס ו') אוכלים כרים מצאן : חלב בליות חטה - זה היה בימי שלמה שנאמר
(מלכים א' ד') ויהי לחם שלמה וגומר : ודם ענב השתה חמר - בימי עשרת השבטים (עמוס ו') היתה כמותו קיין : חמאת
בקר - הוא שוין הנקלט ע"ג החלב : וחלב צאן - חלב של צאן וכשהוא דבוק נקוד חלב כיוו כחלב חלו (יא) : כרים - כבשים :
ואילים - כחממו : בני בשן - שמיים היו : בליות חטרה - חטים שמוסס כחלב בליות וגסין ככוליה : ודם ענב - היה שותה
טוב וטעם יין חמוס : חמר - יין כלשון ארמי (יב) : חמר - אין זה שם דבר אלא לשון חמוס כטעם ווי"ו נוש כלעו - ועוד יש
לפרש שבי מקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס אשר יטון על תוקפי ארעא וגומר : (טו) עבית - לשון עובי : כשית - כמו כשית
לשון (איוב טו) כי כסה פניו בחלבו כהדם ששמן חמטנים וכסליו נכסלים מחחק וכן הוא חומר (שם) ויעש פיהו עלי כסל : כשית - יש
לשק קל כלשון כסוי כמו (משלי יב) זכוסה קלון גרוס ואם כתב כסית דגש היה נשמע כסית את אחרים כמו כי כסה פניו (יג) : וינבכל
צור

באר רחובות דקרוי רשיי

אמר על זוס השכת מערב עד בקר ושבתון על התוספת שמוסיפין מחול על קודש וכן האמינו וכו' ע"ש :
(י) כבר הודעתך דמדרך המקדש להשמיט מלת של ומסרונה משתלמת בליוה סיגו כנקודה וזה נקרא דכוק כי תמיד אותה התיבה
סבה אותה סיגוי דכוקה ורהוטה לתיבה שאחריה וזה שכתב רש"י כשאינה דכוקה נקוד חלמיש קינן תחת בלמ"ד וכשהוא
דכוקה נקוד חלמיש תשתנה הקינן לשון וכלו כתיב חלמיש של צור (שטארקייט פון פעלון) וזה
וחוקו של צור :
(יא) גם כאלן הודיעך רש"י ענין הדבקות ורצה לומר אלן לא היה דבוק חיס נקוד חלב כשני קמנין אבל עפשו שנעמה ונקוד חלב הוא
דכוקה שאלו כתיב חלב של צאן :

ירושלמי

לכלחודיהו אשירי עתהו ולית ביניהו עליה מילתו נקרי :

אדקבינו על במסא דארעא ואיכיל יתהו עללת פגנתי מלקו ואיניק יתהו דבש מו כיפא ומשח יתהו מו כוף שמיר טיגרא :

בפיכי תירין ושמיני עאן עם טוב דפטימיו ודיקרין בני דתניא ונדיו עם שקניהו דחטיא אמר משה נביא אין גשריו הינו בני ישראל מאורא ואורייתא מו ענבא הקא יתנו שתין פוס בתמר :

ואכלו דכירי ושורין ובעשו ועתרו וקררו ואצליתו וקנו גכסין ושקרו מימר אלהא דיקרא יתהו וקפרו דבתלא תקיפא דיפק יתהו :

קרין שקניהו מעורר דמשיריהו דישראל וקפא עליהו טול שקניהו ויהיבמא דנישרא פריס גרפוי עד כנוי וטעין יתהו וסביל יתהו עד איברו קרין טענינו וסבלינו ואשרינו על תקוף ברבי ארעא דישראל : יב מימרא בני כלחודיהו אשרינו בארעהו ולא משרי כניהו פלחי פולקנא נקראה : יג אשרינו על ברבי ארעא דישראל ואיכיל יתהו פגנתי עללת תקלהא ואניק יתהו דבקשא משיקא דמתבכין על ביפיו ומשחא מויתקא ומבלבבין מטערין תקיפין : יד יתב להו לונאי שמיני תירין מו בית מלכיהו ותלבא מבכרי עניו מו ערי שלטניהו עם טוב פטימין ודקרין בני דעניו שקניו מטתנו ונדאין אמר משרה נבוא אין גשרין הינו עמא בית ישראל מאנומא דאורייתא אמתא עלי כנכיא דיתוון נגריי חטיהו היך כולנו דתורי ותמר סומא מו ענבא חד מסקין בור מו : טו ועתרו בית שראל ופתו אצלחו תקוף קנו גכסין ושקרו פוקרין אלהא

באר רחובות דקדוקי רש"י

(יב) משום דאין לומר דאלת קמר הוא סע דבר (כל' אוןיו) והיא סע כן כליון כמשמע ואפילו הגרוע תקשה מה הוא סע ארץ ישראל דמשכח להס שהיה להס יין והלא כשאר חרצות גס קיס להס יין אלא ודאי הוא לשון משוכח ורבה לומר שש התואר קמר (אין ווייניג) והיינו דמשכח חרץ ישראל כי היין שכרך משוכח יותר מכשאר מדינות : (יג) רש"י מודיעך כאשר הכל' קמקן והס' בלתי דגש כמנחה או הוא לשון קל והיינו פועל עומד כעצמו קשית (דוא כאשר דין ועלכין כדעקט) אבל כשהס' קמדיק ודגש תוך הס' או הוא מלשון ככר והיינו פועל עולא קשית (דוא כאשר אין אהרן כדעקט) :

רצה

רעב'ם

מעיר עליכס כמחויא חנקוס לתקום קודא חונו לשון הערה : (יב) ה' כדד - הוא לנדו הוילא מחננים והולך איתס לא' : (יג) על כמותי ארץ - כמותי ארץ - ארץ ישראל גובה מכל הארצות : דכש תמרים - זשמן זיתים שנדילים על ההרים : (יד) תחלת בקר - לפי הפשט ארץ זבת חלב וכסר הרבה להס לאכול : חלב פריס אילים מדבריות המשיטמים כמראה כדכתיב ירעה מקבך כר נרחב וכן לשון כרים הנאן דוגמת סוף הפסוק - ועמקו יעמקו כר הכרים של תבואה לכשו את הנאן מלחיס נאן לרעות בהם - זק וחויבי ה' כיקר כרים כמניעת מדי תבואות שחשדפן דגש אחד ממון לקצר כעוד לילה : כלו כנשא - כלו כשריפת אש וסוסן משמירין ואתיך רחיתך בקלירין כרשעים תמילה מנלמים כתבואת כרים ויהפך לילה וידכאו : (כ) שגורם כיקר כרים כמניעת זכובי כלו

מזל יופי

קנו : (ירחף) - ענין נדגוד ותנועה : (יב) (קד) - אינו האר אבל הוא שם היחידות ויבא כענין בטח כי השוכן בטח הוא עשבי יחידאין צריך להרבות אישים לעזר שיהיו עמו לפיכך אמר כדרינחטו : (יג) (ירמברז) - על דרך משל : (מחלמיש) - צור - סוסן רוצה לומר (יג) תנובות ענין יציאת מחוק הצורים : (יד) (עס) הפירות והעשבים

וניזולס וסדי כמו שדה ונהפכה חלב) - כמו שהחלב מכחר סק' א' לעד פראית על מסקל הבשר קראו למבחר כל דבר ולכי דוי : חלב על דרך ההשאלה (כר' יורת חטה) - על דרך השאלה כי נגדרי ההטה דומות לכליות : (חמר) - הרגום יין חמרא ורמה אותו לרוב חשיבות וארמי מות היין מכמו דארום בלשון ערבי אחמאר : (טו) (גיבעט) - ררך הכעיסה

דיהו
גתיר
גנא
גלינו
גטי
יהב
עותר
גהו
תהו
עמר
זכר
ונקלות
גשהו
עמיד
ישראל
לע
זוחתה
ה
(י)
עם
אמר
מאר
סים
זותה
גודוט
כסית
י
ינבל

ישעחו : טז יקנאו בורים בתועבת
 קדש יבעיסהו : יז יזבהו לשדים לא אלהים
 לא ידעום חדשם מקרב באו לא שערום
 אבותיכם : יח צור ילדך תשי ותשבת אל
 רביעי מחלקך : יט וירא יהוה וינאץ מבעס
 בניו ובנתיו : כ ויאמר אסתירה פני מהם
 אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה
 בנים לא אמן בם : כא הם קנאוני בלא
 אל קעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא
 עם בני נבל אכעיסם : כב כי אש קדחה
 באפי ותיקד עד שאול מחתית ותאכל
 ארץ ויבלת ותלהט מוסדי הקים : כג אספה
 עלימו

תקיפא דפרקיה : טז אקניאו קדמוהי
 בפולחן טענאן בתועבתא ארגו קדמוהי :
 יז דבחו לשדין דלית בהון צרוד דחלן
 דלא ידעונין חרמן דמקריב אתעבידא לא
 אתעסקו בהון אבתכון : יח דחלת
 תקיפא דברך אתגשימא שבקתא פולחן
 אלהא דעבדך : יט וגלי קדסי ותקיף
 רוגזיה מדארגו קדמוהי בנין ובני :

כ ויאמר אסלק שכינתי מכהון גלי קדמי
 מהייתי בסופיהון ארי דרא דאשניו אנון
 בניא דלית בהון הימנו : כא אנון אקניאו
 קדמי בלא דחלא ארגו קדמי בטענותהון
 ואנא אקנינון בלא עם בעמא טפשא
 ארגיונון : כב ארי קידום תקיף באשא נפק מן קדמי ברנו שיצי עד שאול
 ארעיתא אסיף ארעא נעללתה ושיצי עד סיפי טוריא : כג אסיף עליהון בישן

רשי

מכתשי

צור ישועתו . גבהו וזכו וכוונתו שאלמר (יחזקאל א') אחריהם אל הבלה' וגומר אין נכול גדול מזה : (יז) יקנאוהו . הכעירו
 חמתו וקנאתו : בתועבות . כמעשים תעובים כגון משכס וכוור וכשפים שנאמר בהם תועבה : (יז) לא אלוה . כתרנונו לית
 בהון צרוד חלוכה בהם צרוד לא היתה קנאה כפולה כמו עכשו : חרשים מקרוב באו . (ספרד) אפילו האומות לא היו רגילים בהם
 נכרי שהיה הוא חותם היה אומר זה נלס יהודי : לא ישערום אבותיכם . לא יראו מהם לא עמדה שצרתם ומגיהם דרך שערות האדם
 לעמוד מחמת יראה כך נדרש בספרי ויס לפרש עוד שערות לשון (ישעיה יג) ושעירים ירקדו עם שעירים הם פדים לא עשו אבותיכם
 שעירים הללו : (יח) השי . תשכח וירכותינו דרשו כשכח להטיב לכס אתם מכעיסין לפניו ומתשוח כמו מלהטיב לכס (יד) :
 אל מחוללך . מונוחך מרחם לשון (תהלים כ"ט) יחולל חילולות (שם מ"ח) חיל טיולדה (טו) : (כ) מוח אחריהם . מהתעלה
 בהם כסופם : כי דור תהפוכו המה . מהפכין רגלי לכעם : לא אבונו בם . אין גדולי נכרים בהם כי הוריתם דרך טובה וסרו ממנה :
 אבונו . לשון (אסתר ב') ויהי אמונו נוד רטורה טלעו . ד"ח אמונו לשון אמונה כתרנונו ואתו כסיני נעשה ונשמע ולשנה קלה בטלו הכסותם
 ועשו את העגל : (כא) קנאוני . הכעירו חמתי : בלא אל . בדבר שאינו אלוה : בלא עם . באומה שאין לה עם שנאמר
 (ישעיה כג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה כעשו הוא אומר (עובדיה א') כווי אתה מאד : בניו נבל אכעוסם . אלו הכופרים וכן הוא
 אומר (תהלים יד) אחר נבל כלכו אין אלהים : (כב) קדחה . בערה : והיקד . ככס עד היסוד . והאכל ארץ ויבולה .
 חרשם ויכולה : ותלרטה . ירושלים המיוסדת על ההרים שנאמר (שם קנה) ירושלים הרים סביב לה : (כג) אספה עלימו
 רעה

באר רחובות דקדוקי רשי
 לומר כחלת השי הוא השורש נשפה וחסרה הנון כדנה על הרוב וכלו כתיב הנשפה והתי"ו סימן לעתיד והינינו עתיד
 מוקום עבר וענינו ענין שכהה השי (האשטו פר נעשין) אכן לרבתינו הוקשה הדבר לומר שיהיה עתיד
 כמקום עבר דאם כן לכתוב לשון עבר כהדוא לכן דרשו עתידין כוחו וכו' ושנונו' ל' התי"ו שרשית חלשון פ"ש כוחו :
 דלא תטעה לומר דמלת מחוללך היא מענין התחלה ויהיה משמעו אל מחוללך (גאט האט אן דיר אן גהויבן) והיי"ל שהיית
 אתה רחשית נחמלת הברואים ונחמית כריתת לאדם היא נחמלת לבל הברואים לכן הולך לפרש דמלת מחוללך היא מענין
 הונחת

אלהא דברא יתהון וארציו קדם תקיפא דפרקטין :
 טו קטני יתיה בפולקתא נוכביא במרתקתהון ארציו
 קדמוי : יו יבנהון למענה דקמילין קשידיו דלית
 בתו מדעם דערין טעוין דלא אתעסקי בהון אבהתכון :
 יח בחלת תקיפא דברא יתכון אתנשמתו ואגשיתון
 מימר אלהא דעבר יתכון קהילין קהילין : יט וילי
 קדם : יג ונתנה רגו מן קדמוי מן דארציו קדמוי בגי
 תביבא דאתקרו על שפיה בגו וקנו : כ ואמר
 קפליא אפליג אפי רעתי מנהון נחמי מה יתו קטויהון
 ארום בר דתפקניו היטו בגו דלית בהון היקנתא :
 כא הנו אקנו קדמי דלא אלהא ארציו קדמוי
 בהקליהון ואנא אקנינו בארמא דלא ארמא דבבלאי אקא
 טפשא נרגו יתהון : כב ארום קירוס תקיף באישא
 דפק מן קדמי ובערת בתקוף רוגי ואקברת עד שיוול
 ארצא וקופת ארצא ועללתה ושלחבת יסודי טוריא :
 כג וכד הנו יתכין דבבל הנו פלתו לטענותהון
 בגו בן אקריה דמימרי לקבנשא עליהון בישתא גירי קתת

אקניו קדמוי בטענותהון במרתקתהון אכעיסו יתיה :
 יבנהון לשביא דלית בהון ממש טעוין דלא תביבנהון
 דתקניו מן דרוו אתקרוי ולא אידקרוי בהון אבהתכון :
 מקיף דברא יתכון אגשיתון ושבתתו מימר אלהא דברא
 יתכון בעבר יתכון קהילין קהילין :
 וילי קדם : יג ונתנה רגו מן פקסא דאכעיסו יתיה בגי תביבא
 דתו תכינו עלי היך בגי ותיך בגו :
 ואמר קיפך אפיך אפי בעורתי מנהון אהמי מה הוא
 דאתקרויהון ארום בר דתפקנו אינו בגי דלית בהון
 דיקנו :
 אינו אקנו יתי בטעוין דלא מה אכעיסו קדמוי במרתקתהון
 נאנא אקני יתהון בארמא דלא ארמא בארמא טפשא אכעס
 יתהון :
 ארום אשא נפקה בשעת רוגי ואקברת עד שיוול
 ארצא וקפית ארצא ועללתה ושלחבת יסודי טוריא :
 אמריה דמימרי לסימא עליהון בישין גירי פורענתי
 אגרי בהון :

פורענתי

רשבים

כלו בעשן כלו כשריפת אש וכו' כד רחמי בקציר וכו' : וילי כני כמן - פתס בני עשן שמיים אכלהא דתקוות הכריס המכושמים
 כד רעיה סס שמיים מכל סביבות - עם חלב כליות חטה שמתחודת חטים המוכחרים כאן וכמו ותכל דוד המלך - כלתס
 כפי לטן סינוד ותחוב - כלה שארי - כוונסה סביב - יו"ד תחת ה"י - בכלחטופי למ"ד פעלה"י - מן בנה הגורו הכנייה :
 פור - ויין אחר מלא עסק : (טו) עכית : מנורת כוועכס האדמה - כמותן מראה (מעשר) (ב"ק ש"ג גרס מעשה) : דלית
 עשית - אלוה עשה - הוא עסק ויונוך : ויכל - גוי נכלול חכם : (זו) לאשערוס לטון לשערוס אשר הם זוגים אחרים :
 (יח) ילך כוילד את חמווד - שוהוליד : תשי - תשכח - מן נשה - כמו אלתת אלדרכיה מן גטה - וכו' דכתשי
 כווי"ד חלפניך - (אלכמו) (ב"ק ט"ו) אלתמה : (ט) כוונסותיו - כניס לא חתום כחומר למעלה - כניו חווס :
 (כג) אספה עליומורעות אלה - כי דרך המקראות לכתוב לטוס - כלומר כלמיט רעות מישידי לטויק - כולס איסיס להס :

מכרל יופי

הכניטה כבהמה שמבעטה ברגליה לאחור ואמר על דרך
 המשלכן והוא דרך בויין : (כשית) - ענינו כמו בספך כלומר
 כסיה לכך מרוב השומן עד אשר לא הבין : (וינכל) - ענין
 ירידה כלומר הורידו מרגליתו לפי מה שכתרו ולפי מעשיו :
 (טו) (יקטאהר) - פועל
 יוצא לשרישי
 וכן ואני אקניאם : (יו)
 (ליא שערוב) - טענין
 (נחוס) בסופה וכשעדרה
 דרכו ופירושו לא שערן
 כחם כלומר שלא יראו מהם
 ולא עבדום : (יח) (משי)
 הוד במקום הא למד
 הפועל ומשפטו חשה
 ועקרו ה"שפה אפליס

ירמיה (תמי) חמתי - ולדעת רוב המדקדקים הוא מן הקל
 והפגול מקום צרי כמו חמתי ונכון הוא לפי שאינו
 פועל יוצא לשלישי כמו (אינכלט) כי השה אלוה
 חכמה ענין שכחה : (אר מחלד) - ענין יצירה :
 (כ) (לא אמן כם) - שם על משקל (משלו) אשתו
 כערים : והוא מענין אמה כלומר בניס שאינם
 מאמינים או פירושו בניס שאין בהם אמת והריק"ס פירושו
 מענין כאשר ישא האומן את היונק כלומר אין בהם הרבות מי
 דוחה הפוכה המרה כי כאשר איטיב להם ישור רעות כמו
 שאמר וישעמו ישראל ויבעטו : (כא) (קנאני) - פועל יוצא
 לשלישי והוא קל הנון : (כב) (קרה) -
 פועל עומד : (תהתיה) - הארבידו היחס :
 (ותלהט) - ענין שרפה : (כג) (אספה) - ענין כליה
 ופירוש אספה עלימו רעות רוצה לומר כל הרעות שבעולם
 (*) (*) (*) מו 46 אלה

דברים לב האזינו

אונקלוס

עליו רעות חצי אכלה-בם : כד מני
 רעב ולחמי רשף וקטב מריגי וישן-בהמת
 אש-לח-בם עם-המת וחלי-עפר : כה מחוץ
 השפל-חרב ומתדרים אימה נס-בחור-בם
 בתולה יונק עם-איש שיבה : כו אמרתי
 אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם : כז לולי
 בעם אויב אגור פני-ינכרו צרימו פני-יאמרו
 ידנו נמה ולא יהנה פגור כל-זאת :
 כח כי-נני אבד עצות-המה ואין בהם
 חמישי-תבונה : כט לו חכמו ושכילו זאת יבינו
 לאחריתם

מכתשי אנרי-בהון : כד נפיתי בפון-אבילי
 עוף וכתישי-רוחין בישין-ושן-חיות-בבא
 אנרי-בהון עם-המת-תניניא דוחלין-
 בעפרא : כה מברא תחכיל-הרבא
 ומתוננא תרנתי-מותא אפי-עולימהון אפי-
 עולימהון וננקהון עם-סביהון : כו אמרתי
 יחול-רוגזי-עליהון ואשיציון אבטל מן-
 בני-אנשא דוכנניהון : כז אידולפון רוגזא
 דסנאא כניש דלמא-יתרבב בעיל-דיבבא
 דלמא-יימרון ידנא תקיפת-לנא ולא מן-
 קדסני-הנת כל-נא : כח ארי-עם מאבדי
 חכמו אסתקלו בבא סברו מרה-יהי

בסופיהון

רשי

רעות - חכיר רעה על רעה לשון (ישעיהו כט) שמונה על שנה (דברים כט) סמות הרוב (ירמיהו) עלותיכם ספו על
 זכריכם - ד"א חספה אכלה כמו פן תספה (עו) : חצי אכלה בם - כל חצי אשלים כהם וקללה זה (ס"אזו) לפי הפורענות לכרכה היא
 פן כלים והם אינם כלים : (כד) מני רעב - ח"ת נכפתי כפן ואין ליעדמוכיח עליו ותשמו של רכי משך הדרשן מטולוט שמתעני
 פעירי רעב חרם כחזק ענדל שיהיה על כהנו : מוי - לשון חרמי שער חוית דהוא מהפך כחזי : ולחובי-רשף - השדים נלחחו
 כהם שחמור (אויב ח) וכתי רשף גביהו עוף והם שדים : וקטב פרוי - וכריתות שד שחמו מרוי - זכר כריתיה כמו (הושע יג)
 חזיקטך שחול : וישן בהמור - (ספרי) נעשה היה והיו הרחלים כוסין ונמיתין : חמת וחלי עפר - חרם כתיב חמהלכיס
 כחזקם על העפר כמים הוחלים על הארץ - וחליה לשון מרדות המים על העפר, וכן כל ערבות דכר הטעם עף על העפר והולך :
 (כה) מחוץ השכל חרב - מחוץ לעצת שכלם חרב גייסות : ומתדרים אימור - כשבורה וכמלט מן החרב חדרי לבו
 נקופים עליו מחמת חמה והוא מת והולך כה - ד"א ומתדרים חמה כבית תהיה חמת דכר כהם שחמור (ירמיהו ט) כי עלה מות
 פחלוננו וכן ת"א - (ספרי) ד"א מחוץ שכל חרב על מה ששמו בחולות שחמור (שם יא) ומספר חולות ירושלים שמתם מוכחות
 לבשת : ומתדרים אימה - על מה שגשג חדרי חדרים שחמור (יחזקאל ח) חזקני ישראל עושים איש כחדרי משכיתו :
 (כו) אמרתי אפאיהם - אמרתי כלבי אפא חותם ויש לפרש אפאיהם חיותם כהם להשליכם מעלי הפקר ודוגמתו מנינו בעזרה
 (נחמיה ט) ותתן להם ארץ עשבה גוים ותחלקם לפאה להפקר וכן חכמו ונחם - ויש פותרים אותו כתרוננו יחול רוגזו עליהון ולא
 יתכן אלא כן היה לולי כותב אפאיהם חת לשמוש ולחת ליסוך כמו חמורך (אויב יו) אחתונכם כמו פי וה"ל העובדה אינה רחומה כו
 כלל - ואנקלוס תרגם אחר לשון הכריתיה השנויה בספרי החולקת תיבה ו"לג" תיבות חמורתי חף היא הם חמורתי כאפי אתנם כאילו אינם
 שיחמורנו רחמים עליהם חיה הם (יו) : (כז) לולי בעם אויב אגור - חס לא שבעם אויב כגוס עליהם להשחית ואם יוכל להם
 וישחיתם

באר רחובות דקרוקי רשי

הנזלת הרחם אל מחוללך (גאט האט גישוועט דך) והיינו חכמי לדת חתך :
 (עו) דברי רש"י מתכרין מעמך דללשון ראשון ענינו חיבור (כל"א בעפסין) ולא כד אחר ענינו לשון כליון (כל"א חמר דארכין אחר
 פחלענדון) :
 (ע"ו) מה שכתב בתחילת דבריו אפאיהם חותם רצה לומר כמלת אפאיהם הוא השורש אפא ובהם כינוי הנספרים אפאיהם (אין
 וי"ל עקן זיח) : ומה שכתב עוד ויש לפקד רצה לומר גם לדעת י"ל לפרש כמלת אפאיהם הוא השורש
 פאה רק שחולקים בענין ביאור המלה לדעת ראשונה ענינו לשון פאה וספיה (כל"א חתין) ולדעת י"ל לפרש ענינו לשון דין פאה והיינו
 שפקד ומכירש"י על זה ראה מספר עורא ורצה לומר ספר נקמיה כיהוא קרא עורא ב"ת וכן דרך רש"י כמה פעמים בגמרא ומה
 שכתב

ירושלמי

מנפח כפן ואבילי עוף מסאב מרנתי רוחו בישין ושן
ארבצמי טלבוותא דתילי לחיות ברא אגרי בהון עם
תמיתהון דתנעיא ותלל עפרא :

מן שוקא תתבל ומהון תרפא ומן קיטוני כדמכיתון אימקא
דמיתא לחוד עילמין לחוד בתרליו יקוין עם גברין סבין :

אמריית במיקורי לטמייא עליהון רגוז אבטל מן בני אגשא
דברניהון :

אלולי בצמא דסנאח ותקוף דלא ותגברין עליהון בעלי
דקביהון ודלא יקירון ודנן אתפרצו לא מן בעלי דקבינן
ולא מן קדס יי אהעקבת דרא :

ארום אוקא דרא אבירי עיצו בישין אטון וזית בהון
סוקלתני :

אלו תמיכו ישאר ויליפי אורייתא אמבוננו קה תמי
באתריותא :

פוקענותי אישיצי בהון : כד אגלי ומהון במדי ובעילם
מן גו שקית ככל אעיקר להון דמית אגדי בתולין
לשיריו מנפחי קפן ולמויקי אבילי עוף ולבני מהררי
פתישי רוחו בישין ולילין וברוחו רוחו בישין (וינונאי)
(ס'א וענאי) דנקתינן כשיניהון היך מיורת ברא איגרי
בדיון ואטלטיגין כד ארמאי דמלשן אריסין בחיון
חורמניא ויתלו דעפרא : כה עמא דגלו מברא
לארעא דישראל תתבל ומהון מבת תרפא דמכישמיון
בארעא דישראל בני קיטוני טמכיתון איגרי כדיון
תרגא מיתא איכך ואיכך ושמיעון לחוד עילמיתון
ולחוד בתרליתון יעבתהון עם גבריהון וסביהון :

כו אמריית במיקורי למיכלי מנהון רוח קודשי אשיר
בהון קליר גבר דתציר תקליה ומשייר ארעא דרא
אבטול מספר ויהוס אגוש דוקרניהון : כו אלולפין
רוגוז דפנאח דחיל דלקא ותברכוון לקיבלי משעיהון
דלקא יקירון ודנן מתפרעון לי מבפלי דקבינן ולא מן
קדס יי אהעקבת כל דא : כה ארום אוקא מנאבדן
עיצו טבן (ס'א בישין) תנו ולירית בהון סוקלתני :

כט אלו תמיכו הוון מספלוין באורייתא דהנון
מתכוננין

רשב"ם

(כד) מור רעב - פתרונו לשיעורו כתרנונו . ואם לשון תלמוד הוא הרי הוא כמו כתרנונו מוסיף דין : ולחומי רשף ברד ואש ען
הזמים . (כז) מור רעב - פירושו פירות כעוף כדכתיב כט רשף יגבינו עוף . שמה שחר רשפי קשת . כלשון מחץ יעוף יומם) .
(כח) גרם כזו רשפי מזה שכרו וכו' ועיקר פירושו וכו' גבינו עוף כלשון מחץ וכו' וקטב ארירי . מחותכים ומדוקרים על ידי ליסטים
הזמרים והזרמים בני אדם כמו עוף פלילי : עוף של דין . שעושין בו דין . ומתן בפלילים הדינים קרויין בן . שדנין את האחרים .
אף מירי . ממחר את אחרים . והוא נוקט שוד להרים מהם ליסטים . כדכתיב בחור שודד להרים שכן דרך לנסטים להלחם בלהרים .
וכה"א אשדוד בלהרים . יגרשה : (כו) חמדת אכתיים ואסקס מן העולם אס לא שכנע אויבים חגור וירחתי : (כז) קני יאטרו
ודעורמה . מן יכרו מותר למפרע מהם עשו ולא חגי : (כח) כי גוי האומות אוכד ענות כמו מספד תמרודים : מקל ככנה . לפי
שהם

אכלהבם שלא אנית רעה בעולם שלא אביאנה עליהם :
(כד) (מור רעב) - ענינו שרופי אש וכן בארמית (דכאלה)
אמר למזא לאתונא :
(ולחמי רשף) - פירוש
אכילי רשף ובשרש רשף
כתב עטני נחלים ופירוש
אבול הול רחמימות שהוא
כרשף : (וקטב) - ענין
כריתה והוא החלי הכא
פחאוס לארס וממיהו והרגום
ירושלמי לחכמי יעצם
לאקטב דיסין : (קדרי) -
רא יי החלי עפר) הם
השרצים הנרגים ומתנועעים

מכלל יופי

על הארץ על גחונם ודומה לו בוכרי רבותינו לשאמר
על המשקין הנגרים וזתלים :
יש מפרשים אשיתם כפאה אחת
כדי שאשכיתה מחמז וזכרם לולי
שלו יביע כעם אויב חגור ומקובן
וכולל כלותם כחתתו כמו שהשק
אחשונום לאכד חת כל היהודים
אשר כוללתו ביום אחד אכל
כחיותם מסורים אס יכעם
עליהם מלך אחד יחמול עליהם
מלך אחד וכורחיו כנסיון .
ואקלום מרגם חטיות ימול
רוגזי עליהן ואשעיתן ועעמו
בצרי

על הארץ על גחונם ודומה לו בוכרי רבותינו לשאמר
על המשקין הנגרים וזתלים :
יש מפרשים אשיתם כפאה אחת
כדי שאשכיתה מחמז וזכרם לולי
שלו יביע כעם אויב חגור ומקובן
וכולל כלותם כחתתו כמו שהשק
אחשונום לאכד חת כל היהודים
אשר כוללתו ביום אחד אכל
כחיותם מסורים אס יכעם
עליהם מלך אחד יחמול עליהם
מלך אחד וכורחיו כנסיון .
ואקלום מרגם חטיות ימול
רוגזי עליהן ואשעיתן ועעמו
בצרי

מחבנינו מה יהי ערירי למהו כמפיהו : ל היקדו
 יהי סגנה חד רדף אלף מנהו ותרין ועיקרו לרכיבא
 מנהו אלהו מטול דמקשהו מסרנוו גוי אשלימינו :
 לא ארום לא דמקשהו דישאל טעוהו דעממא
 ארום מקשהו דישאל פד יהובין מיהי עליהו פורענהא
 ובר פרוסין ויהוון בצלו עני ומשויב יהוון אכל טעוהו
 דעממא עיא ליה מהו צרוך ועל די ארנונו קדמי ולא
 תברנו לפולחניה אהעבירו בעלי דבנינו סהדנו ובינו :
 לב ארום עובדיהו דעמא האליו במינו לעובדי עמא
 דקדום נעצתהו כישין בעצתהו דעם עמוך ממשקתהו
 מישראלמהו סתקלו ומשכרו להו : לג הי מקריבהו
 דמנינא פד הנוו הוון מו מקרהו בנינו פו יהי קריי פס
 דלנוש דשתנו ביום פורענהו והיד רישי פיתוגיא
 היקדו אנוו אקראו : לד תלא עובדיהו דאנו
 שקדו בטוקרא קדמי כוליהו גליוו תמימי ומתקניו
 באפתיקין : לה קדמי פורענהא ואגא אשלים
 לעבו דמיטוט בגליהו לגלותא ארום קריי למימי יום

פד יהו ישראל לעינו באורייתא ונשרין סקובין תורה חד
 מנהו רדף אלף ותרין מנהו ריכונהא מקרקין על בתיסין
 וארנוו קדמי מקיף שבקתהו פד בעלי דבניהו :
 ארום לא פתחונו כחצונו דאמיא על בתנו וארנונו
 קדמי אהעבירו בעלי דקניו ובינו :
 ארום עמא האליו עובדיהו קדמי לעובדא עמא דקדום
 ומקשהו קדמי למקשהמיה דעמא דעמורה עובדו
 כישין סתקלו ומשכרו להו :
 ארום עמא האליו תמיה קדמי לתמיה דמנינא
 דנוש דשתנו תמר ורוגיהו קדמי לרישי חינוא פתמניא
 ואקוריא ויקראי :
 תלא הוא כסא דין פורענהא מהו ומתנו גבי לבשיעא
 תמיס באוצרי ליום דיקא ברא :
 רידי הוא נקמה ואגא הוא דקשלים לעבו דמטוט
 ריגליהו דצדוקיא ארום קריי הוא יקא פכרהו דבשיעא
 ואשמה דנהגס ערנדא להו וקובו ומימי פורענהא
 עליהו :

באר רחובות דקדוקי רשיי

ושלם וכן כחור הכסוק חמר משה שמעתי מאת המקום כ"ה מלות לי נקם (א) האם ניהעריס נאט האט גיואנס כח חיר חיו מוכן ומזועי
 חיו נקם וזא חד משה ושלם ערווערט ויא גוויס האליון כילא חיס אליוסכ : אבל להיס חפרטיס כריח מלת ושלם הגירי חמת
 הלח"ד היא תמורת מלחטס וכאלו כתיב ושלם והיינו ג"כ שם דבר ולשויה כל מאמר משה שמעי חמת המקום כ"ה
 וכן כחור הכסוק חמר משה שמעתי מאת המקום לי נקם ושלם (כח) עיר אז חיון רעכונג חונט חיון פד געלעטונג) וכחית
 ר"ט

רשבים

זהם דכוקים חיער כקר ואלן. אבל אלנו חכמו האומות העכ"ס ויאחרו חוכה ירדוף אחד חענו אלף מישראל מה סהו רגילין כנו. אם לא גליס כו
 חכרס כידיו לפי שחטאו לו. וכן אחר כנועלה הצור תמיס פעלו : (ב) אם לא כנורנו צורם. כך אחר משה מן הדיו היה להם לונור כך
 סהקכ"ה עשה ואת ולא אליה גוויס שהרי לא כנורנו של ישראל צורם שלעכו"ס. ואג"כ חוכינו פלוליס ועוסיס כנו שפטיס. הלא זאת
 ע"י קכ"ה שחטאו לו : (ג) כי מנפן סדום נפנס. כלומר לפה חמרי אפתיס אשכיתיה חמנו וזכרם אם לא מפני גלות האומות
 שס ננפן סדום היה להם לזרות מן הדיו שלא ישר חס זכר כסדום ועמורה שהרי חטאו כסדום ועמורה כדכתיב וחשלתס כסדום הגידו.
 חזרי סדום עם עמורה : (ד) חמת תנייסיס היה להם לזרות מן הדיו. אם לא מפני חילול הסם. שאמרו ודבורמה : פתכיס
 חזר. רשע כדכתיב פתן חרסי יחטס חונו : (ה) הלא הוא כמון עמדי. דברי גלות האומות חזי סודר. ואלחיס נקס על זאת :
 (ו) ושלם חטלוס. סס דבר. כמו ודבר חין כהם. וקטר כירמיה : לעת תחוט רגלס. של חומות העכ"ס ליוס מועד דרתס
 קראו להם : ומשעיתות לנו בעת החומה. גרה לחומות. גזולה לישראל. עתידות מה שנתכחו עליהם הכחיס חטאו :
 י

מכלל יופי

בצרי ובמכלל באה המלה אכריתס כחסי :
 הזאת כפהא אעפ"י שאין הלמד מאוהירר הגרון : (לב) (ומשדמות) כמו
 גמנים : (לג) דגש הנוו להפארת מפני השוא : (רוש)
 כתוב בו ועניו ארס טושיקו בליע. ואוכרייס כו
 בראש הפתן הוא הארס לפיכך נקרא ראש : (אשכלות) כו
 (י) (י) (י) (י) (י)
 47 עניו

דברים לב האזינו

ואונקלוס

למו : לו כִּי יִדְרֹךְ יְהוָה עִמּוֹ וְעַל-עֲבָדָיו
יִחַנְתֶּם כִּי יִרְאֶה כִּי-אָזַלְתֶּם יָד וְאָפֶס עֲצוּב
וְעָזוּב : לו וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיו
בו : לח אֲשֶׁר חֲלַב זִבְחֵימוֹ יִאֱכְלוּ וְיִשְׁתּוּ
וַיִּנְגְּסִיכֶם וַיִּקְוֵמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהוָה עֲלֵיכֶם סַחֲרָה :
לט רְאוּ עֲתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים
עִמָּדַי אָנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מִהַצִּיתִי וְאֲנִי אֲרַפָּא
וְאֵין מִדִּי מִצִּיל : מ כִּי-אִשָּׁא אֶל-
שְׁמַיִם יְדִי וְאֲמַרְתִּי חַי אֲנִי לַעֲלָם :
מא אִם-שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֵאחָזוּ
מִמִּשְׁפַּט יְדִי אֲשִׁיב נָקֶם לְצַרִּי וְלִמְשַׁנְאֵי
אִשְׁלִם

ששי

קָרִיב יוֹם חֲבַרְהוֹן וּמִבַּע דְּעַרְחִיד לְהוֹן :
לו אֲרִי יִדְרֹךְ יְהוָה עִמּוֹ וְעַל-עֲבָדָיו
עֲבֹדוּהִי צְדִיקֵיָא יִתְפַּרַע אֲרִי גְלוּ-קַדְמוּהִי
דְּבַעֲיָדָן דְּתַתְּקֵי-עֲלֵיהוֹן מַחַת-סִנְאָה יְהוֹן
מִטְּלָטְלִין וְשִׁבְיָקִין : לו וַיִּמַר אֵין דְּחַלְתְּהוֹן
תְּקִיפָא דְהוֹרְדֵי צִין בִּיה : לח דְּתַרְב
נִכְסַתְהוֹן הוּוּ אֶכְלִין שְׂרָזִן חֲמַר נִסְכֵי הוֹן
יְקוּמוּן-בְּעַן וַיִּסְעֲדוּנְכוּן יְהוֹן עֲלֵיכוּן לְמַגִּין :
לט חוּוּ כַעַן אֲרִי אֲנָא אֲנָא הוּוּא וְלִית
אֱלֹהָא בְּרִדְמִי אֲנָא מִמִּית וּמַחִיה מַחִיָּא
וְאֶף-מִסִּנְאָה וְלִית מִן-יְדִי מְשׁוּיב : מ אֲרִי-
אֲתַקִּינִית בְּשִׁמְיָא בֵּית שְׁכִינְתִי וְאֲמַרְתִּי קִיִּים
אֲנָא לְעֲלָמִין : מא אִם-עַל-חַד-תְּרִין כְּחִיווּ-בְּרַקָּא מִסּוּף-שְׁמַיָּא וְעַד-סּוּף-
שְׁמַיָּא תִּתְגַּלִּי-חֲרָבִי וְתִתְקִיף בְּדִינָא יְדִי אֲתִיב פּוֹרְעָנוּתָא לְשִׁנְאֵי וְלִבְעֵלֵי-דְבָבֵי אִשְׁלָם :

רשי

אירו

עד כאן העיד עליהם משה דכרי תוכחה להיות הסיבה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות וידעו שאני הודעתים מראש . ונאמן ואלך העיד עליהם דכרי הנחיוון שיכחו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר חמר למעלה (דברים ל') ויהיה כי יכחו עלך הכרחה והקללה וגומר . וספ ה' אליהן את סכותן וגומר : (לו) כי ידוקה עמו . כשיטפוט אותו כיסורין הללו האמורות עליהם כמו (אויב ל') כי כס ידון עמי . (י"ס ענין) כי זה אינו משמש כלשון דת לתת טעם לדברים של מעלה אלא לשון תחלת דבור כמו כי תבואו אל הארץ כשיבואו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקב"ה על עשיו לשכחם עליהם : יתנחם . לשון הפך מחסרה להטיב או להרע : כי יראה כי אולת יד : כשיראה כי אולת יד האויב תולכת וחונקת עליהם ואפס כס עזר ועוזב : עצור . מושע על ידי עזר ומושל שיגמור כהם : עזוב . על ידי עזוב . עזר הוא המושל העוזר כהם שלא ילכו ומפורים כאלתם לנכח על האויב כלשון לעזוב ייטי"ט . עזר . הוא הנושע כמעורר המושל : עזוב . מחזק כונו (נחמיה ג') ויעזבו את ירושלם עד החומה (ירמיה ט"ט) אך לא עזבה עיר תהלה : (לו) ואמר . הקב"ה עליהם אי אלהימו"ת אשעבדו : צור חסוּבוּ . הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והלנה כלומר שהיו כטוחין בו להגן עליהם מן הרעה : לח) אשר חלב זבחימו . היו אותן חלובות אוכלים שהיו מקריבים לפניו ושותין יין נסיכם : יהו עליכם סחרה . אותו הצור יסילכם מחסו ומסתור : ראועתה . הכינון הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן התשובה שחושיעכם ואין מושיע בידי : אני אני הוא . אני להשפיל ואני להרים : ואין אלהים עמדי . עומד כנגדי למחות : עמדי . דוגמתי וכמוני : ואין מוּדִי מִצִּיל . הפושעים כי : (מ) כי אשא אל שמיים ידִי . כי כחרון אפי אש ידִי אל עַמִּי כשכועה : ואמרתי חי אנכי . לשון שכועה הוא (כאומי אני כאום פ') אם לא באשר דברתם באזני חף כאן) אני נשבע חי אנכי : (בא) אם שגרתו ברק חרבי . אם אשן את להם חרבי כמו (יחזקאל ב"א) למען היות לה ברק פלג"דור (יט) : ותאחז במשפט ידִי . להניח עזרת רפאים באזני שהרעו לכם אשר אני קנפתי מעט והמה עזרו לרעה . דבר אחר ותאחזו ידִי את מושט להחזיקה ולנקוס נקם : אשיב נקם וגו' . למדורכותימו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחזו במשפט ידי לא כבודת כשר

באר רחובות דקדוקי רשי

רשי"ע זכרון מנינו כירמיה שהצירוף הוא תמורת מלאכות כמו (תהי"ב) שהוא כמו (תהי"ב) והיינו ספ דבר : (יט) ירצה לומר הדגש שתוך הנו"ן כמלת שגוהי מורה חסרון נו"ן חלופות השורש ושרש שגו מלאכות וסגות וזה שכתב אם אשנן (אין ויער שרפין) : משום דעל הרוח תשמש עולת אם על התלוי והיינו שתיקח כמו אם במקומו תלכו וזה לא יתכן כאן דל"כ לאו נמוטי מעליות הוא לכן קאמר דנמנאים הו"ה פעמים מלת אם שאין משמעות על הספיקא ר"ק

אברהם ומקצת בישתא דמעתהא להאן לו ארום
 דאין כוונתא בן ברתמין דינא דעמיה ישראל ועל בישתא
 דקור על עבדו יתי ריקו קרמו ארום גלי קרמו דבעינו
 דחובו ונתקף עליוהו קחיה פנא ומהגשל סעיד
 מביהו ויהו פסקין מדימנא מני עובדי סגין ויהו
 מיטלטלין ושיקין לו גימר פנא הא דהו
 במלחהו דישאל פנא דתינו ביה : לח דתריב
 נקסיהו והו אקלין שמו חסר נטביהו וקמיין דרו
 ויפגדינכו יתי עליכו מנין בממריה : לט
 בד יקלי מיכא דני למפרק ית עמיה וקור לכל
 עמיה תמין דרו ארום אגא הוא דמוני גמיה
 אגא דהו דעמיד למיהו ולית אלקא חובו בר מי אגא
 דממרי וממית וקמי קמיה ית עמא ברת ישראל ואגא
 אפי וקוון קסוף ומואליית דמשיב מן יתי וגו וישרייה
 לטסדרא סדרי קרא עמיהו : מ ארום דמרי
 בשביעה ית יתי בשמא ואמריית היקמא דאגא מים
 תקרו לא אבטיל שכוועתי לעלמין : מא אין
 שנינא היא בקב סייס ומתקיף דנינא יתי אחרון פורענהא
 למיעתי עמי ולסנאיהוון אשלים אגר עובדהוון בישא :

ארום דאין הוא יי דיעהו דעמא בני ישראל ועל עבדו
 צדענא הוא מתנחם ארום גלי קרמו ארום קשת דיהו
 דצדענא ואינו שניקין דרשישוו גלודת להו דפעו
 וסמך :

ואמר ערמיון אומיא למימר הו דהו אלקא דישאל
 מקיפא דאחרתעז ביה :

דיתנו פקריבין קרמו מרבי נכסי קרביהוון וחסר
 נטביהוון תנו פקריבין קרמו וקום בעו ופרוק ויהו
 דיתנו עליהוון פנא :

תמו ארום דרו אגא דממרי הוא ולית אלקא אחרון בר
 מיני אגא הוא דממית מין בעלמא דרו וקמי מריה
 לעלקא דאמי אגא הוא דמתי ואגא הוא דמסי ולית
 דמשיב מן יתי :

ארום וממית יתי בשבויעי א לשמא ואמריית חי נקסי
 אגא דממרי לעלם :

אם אשני בקרא חרבי ונתקף דנינא יתי ומינא אחרון
 נקמא לשנאוי ולבעלי דבניהו דעמי אשלים וקמיהו
 להוון בישא :

ארוו

באר רחובות דקרוי רשי

רק כלשון אשר ומכיל רש"י ראיותיו וכיאר הפסוק אם שנותי (אין ויערנוים שארפין) וכן אם כסף תלוה את עמי (דוא ווערשט גוויס משום

רשב"ם

(ל) כידון' עמו . אויפה העקס והתשלומין שהרינקום הקב"ה הכתתו עמו וכן ודין כגויס וכל גויות : כיורלה כלשר יראה :
 פיאלת יד ישראל . ועוז כוונתו עוז פנא . ויעזבו ירושלים עד החומה : (ל) ואמר חי אלהינו וגם החונות ואמר חי אלהים
 של ישראל . וימכי כבוד שני אילים ולקום כחויכיהם מנס מתחלה אמרתי אפליהם לישראל ואשביתה זכרם אם לא מפני כעם אויב הוותפאר
 לאמר ודובריה . אכל עתה כזיגדל בעניות והרי כשנאלי ישראל כל כך שאולת ידם ויאמרו החונות ודינו רמה ואמר חי אלהינו לכן אנקס
 מהם להתקדש שמי מהם ועללים : (לח) אשר חלב וכחיוויאלכו אלהים של ישראל . סתרה . יסתיר חתם כנילו ומסיון
 כותחלה שחסיכו : (לט) ראו עתה כי חתי חתי הוא . הקב"ה אומר לעכו"ם אתם אומרים חי אלהינו . הלא עתה יכולים לראות
 כהקמתי ככם לעיניכם : (מ) בראש כשכועה . כמו הריעות ידיו אלה' : (מת) אם שנותי . מן שגנו כחרב לשוכס יאמר קן :
 כמו

מכלל יופי

ענין מהירות : (עתידות למו) . מה שמוכס לתם
 לבאמן הסודיענות : (לו) (יתנחם) . ענין חרטה :
 (אולת יד) . התו תורה על
 הנקבה כמוהא וענינו הלכ'
 כתרומו : (עצור ועוזב) .
 כתב הריק"ם עצור העושר
 שהוא עצור בכחיים ועוזב
 המקנה שהוא יעוזב בשרה :
 (לז) (קפי') . בא
 ובראש"י כתב כאשר יהיו
 הנפשים רבים ילקחו מהם
 ויזכו מהם ויעתה כוונתו יאמר
 הכל . ורלב"ג פירש שיקח
 עצור מה שאין דרכו להיות
 יעוזב והם גמרים הסודות

ועוזב ערי הפרו . ויש
 מפרשים עצור מנורת זריעצור
 כעמי ועוזב לשון עור כעו
 שכתעוזב עמו :
 קריאת היוד וכסיומן ע' בא שלם
 בכלם רוצה לומר בכללנתי הלמד הא : (לח) (נסים) .
 ענין יציקה : (מא) (אם שנותי) . קריאתו כלרע ענין
 חדר

אשלם : מב אשכור חצי מדם וחריב
 האכל בשר מדם חלל ושביה מראש
 פדעות אויב : מג הרנינו גוים עמו כי
 דם עבדיו יקום ונקם ושיב לצדיו וכפר
 אדמתו עמו : פ מד ויבא משה
 וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני
 העם הוא והושע בן נון : מה ויבל משה
 לדבר את כל הדברים האלה אל כל
 ישראל : מו ויאמר אלהם שימו לבבכם
 לכל הדברים אשר אנכי מעיד בקם היום
 אשר תצום את בניכם לשמר לעשות
 את כל דברי התורה הזאת : מז כי
 לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייבם
 ודבר הנה מאריכו ימים על האדמה אשר
 אתם עבדים את ה' אלהיכם : מפטיר

מב אירנו גירי מדמא וחרבי תקטיל
 בעממיא מדם קטילין ושבין לאנדאה
 כתרין מריש סנאה ובעיל דקבא :
 מג שבתו עממיא עמיה ארי פורענות
 עבדוהי צדיקיא ותפרע ופורענותא יתיב
 לסנאוהי ויכפר על ארעיה ועל עמיה :
 מד ואתא משה ומליל ית כל פתגמי
 תושבתתא הדא קדם עמא הוא והושע
 ברנון : מה ושיצי משה למלא ית
 כל פתגמיא האלין עם כל ישראל :
 מז ויאמר להון שון לבכון לכל פתגמיא
 דאנא מסהיד בכון וימא דין דתפקדינון
 ית בניכון למטר למעבד ית כל פתגמי
 אורייתא הדא : מז ארי לא פתגם ריקן
 הוא מנכון ארי הוא חייכון ובפתגמיא הרין
 תורכון

רשי

ודם מדת הק"ה מדת כשר ודם וזרק חך ואינו יכול להשיבו והק"ה זרק חמו ויש כידו להשיבם כאלו אחון כידו שהרי זרק הוא חמו שאלוה
 כלך זרק חמו ותלחו בעממיא והמשפט הזה לשון פורענות הוא כלעזי ושי"ל : (כב) אשכור חצי סורס - הלוי : וחרבי
 האכל - כשרם : מדם חלל ושביה - זאת תהיה להם מעונם חללי (ס' א' חללי דם) ישראל וזכיה שבסוניהם : מראש פדעות
 ארב - מפסע מחלת פרצות הלוי כי כשהק"ה כפרע מן האומות טקד עליהם עונם ועונות אבותיהם ארשתית פרצה שפיר לו בישראל :
 (מג) הרנינו גוים עמו - לאותו הזמן יטבחו האומות את ישראל ראויה שבה של חומה וסדקו כהק"ה סכלת לפנות שיעברו עליהם
 ולא עזבוהו יודעים היו כטובו וכסכחו : כידם עבדו יקום - שפכות דמיהם כוונתו : ונקם ישיב לצדיו - על הגזל ועל החוסם כענין
 שנאמר (ירמל ד) וזכרים לשמה תהיה וחדום לנוצר שחונה מחוסם בני יסודל ואומר (עובדוא א) מחוסם אחין יעקב וגו' : וכפר אדמהו
 עמו - ויפייס אדמתו ויעמו על הפרות שעברו עליהם ומשנה להם הלוי : וכפר - לשון רצון ופיוס כמו (בראשית לב) חכמה פניו
 אחייה לריוני : וכפר אדמתו - וזהו היא חדנתו עמו - כשעזבו את אבותיהם ויבאו אל הארץ ויבאו אל הארץ ויבאו אל הארץ ויבאו אל הארץ
 רצית ארץ סבת סבות יעקב - כפלים אחרים היא נדרשת כפרי ונתלקו כהר' יהודה ור' נתניה רבי יהודה דורס כולה כנגד ישראל ורבי נתניה
 דורס את כולה כנגד הע"כ וס' רבי יהודה דורס כלפי ישראל כלפי ישראל ורבי נתניה דורס כלפי ישראל כלפי ישראל ורבי נתניה
 תורמי שהיא להם ענה ככונה ולין בהם תנובה להתכונן איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מהם אם לא כי זורם חכרם - כי לא כזרמו זורם הכל
 כמו שפירשת יעד תכלית - ורבי נתניה דורס כלפי האומות ע"ה כי בני חובד עזות הנה כוונ שפירשת תחלה עד וחויכינו פוליס :
 (לב) כי סגפן כדום גפנ - של אומות ע"ה : רבי שמואל עבדוהו וגו' - ולא שימו לבם לתלות הגדולה כי : ענבמו ענבי
 רש - הוא שחמה ליל כי ס' חויב חזיר עליהם להרעילם ולהמירם לפיכך אשכלות מרורות לחמו להלביט אותם על מה שסגפן לטני :
 (לג) חמה הנזם ינבם - מוכן להסקות ס' על מה שסגפן להם : (לד) כמו עמדי - איתו הנזם ס' אחר (תהלים עח)
 כי טס נד' גו' : (לה) לעה המוט רגלם - כענין אלאוד (ישעיהו) תדאסנה רגל : (לו) כי דין עמו -
 כללן וז' איתו כי דין כללן דהא חין ידן לטון יסירן אלא כמו כי ריה את ריבם חיד עסקיהם : כי ראה כי אולה ידו גומר :
 (לז) וצמר או אלהימו - ואלו כיתחיי חילאיתו של ישראל כמו שז' טישום הרשע כשגדר את הפרוכת כענין שנאמר (מיכה ז)
 ותרל חיתית ותכסה בקנה הזוהר חל חוה' אלהיך : (לט) ראו עתה כי אני וגו' - חוה' נלה הק"ה יסועתו ויאמר ראו עתה כי
 אני פני ה' ונתתי כאת עליהם הרעה ונחל צ' תנח עליהם הטובה : ואין סדיו מציל - שילא תכס מן הרעה אשר חילא עליכם

מב איננו יודע מן אדם קטוליהו וקיימי תגמור
 בשריהו מרס קטילין ושבינו כישוריו פירענית פגאיהו
 דעמי : מן שבתו אומי' עמיה ביר ישראל
 ארום אדם עכדוי דאשמי' הוא פרוו נטר ונקמא
 דפירענותא יחזור על בעלי דבכו והיא במיקרוה ופד
 על אפי ארעה ועמיה : מן ואתא משה מן משפן
 ביר אולפנא ומליל ית קל פתגמי תישבתהא דנא
 במשמעהו דעמא הוא והושע בר גון : מה ופסק
 משה מן למלא ית קל דברי' האליו עם כל ישראל :
 מן ואמר להו שויו לבכו לכל פתגמי דנא
 במקויד ככו ונקמא דתפקדונו ית כניכו מטול למינסור
 ולקעבר ית כל פתגמי אורי'תא דנא : מן ארום לית
 פתגם ריקס באורי'תא אלהו לדעברו עלה ארום דנא
 מיכו דכפתגמא דהו תרין ימין על ארעה דאתו
 עברו

ארונו ימי מן אידמהו ומרבי תפל בפשריהו מן אדם
 קטוליהו דעמי ושביהו מן רישי גיבוריהו פולמריהו :
 קלסי קדמוי עמא שבתו יתיה עמיה דבית ישראל ארום
 עלכו עכדוי צרמא הוא מבע ונקמא יחזור לבעלי
 דבכו ובחובי עמא לקי'תא ארעה ויבפר על ארעה ועל
 עמיה :

ונתא משה ומליל ית קל שבת פתגמי שירמא דנא
 פתשמעהו דעמא הוא והושע בר גון :
 ואשלים משה למלא ית כל פתגמא האליו עם כל
 ישראל :

ואמר להו שויו לבכיכו לכל פתגמי דנא
 עמא דנא דתפקדונו ית כניכו למיטר למעבר ית
 קל מילי שבת אורי'תא דנא :

ארום לא פתגם ריקו והויה מנכו ארום דנא
 וכפתגמא דהו תרין ימין על ארעה דנא
 ירנא

רשי'

(מ) כיו אשא אל שמים דיו . כמו כינשתי תמיד חיי משה מקום שכיתי . השנים כתרגומו אפילו חלל למעלה ונסור למטה אמת
 עליון על התחתון וכל סכן שנסור למעלה וחלל למטה : ידיו . מקום שכיתי כמו (במדבר כ) איש על ידו . והיה כידי להפריע מכס
 חלל אמתו שחי חלל לעולם איננו מותר לפרוע לפי שיש שהות בדבר חיי חילועלם וכדורות אחרונים איננו מותרים מזה והיכולת בידי ליפרע
 מן המתים ומן החיים מלך כ"ו שהוא הולך למות מותר נקמתו ליפרע כמיון כי שמת ימות הוא חיו אינו ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו חלל
 חיי חילועלם ולא ימותו אם ואינו נפרע בחייהם אפיק כמותם : (מא) אם שנותי ברק תרכי . הרבה אסוש שאינם תלויין
 כשמשקן ברק תרכי ותאחו כמשפט ידיו כונו כמו שפירשתי למעלה : (מב) הוא והושע בר גון . פוטח) שנת אל דיוני היתה
 כשלב רשות מזה ונתנה לו העיבוד למטה מתורגמן ליהושע שהיה עורר בתיו כדו של איתרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להריס רחש
 ולמה קוראנו כאן הושע לומר שלא חזה דעתו עליו שא"פ שנתה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחלתו (ספרו) : (מו) שימו
 לבבכם . ריך אדם שהיה עיניו ולבו ואזינו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומר (יהזקאל כו) כן אדם ראה כענין ונאלוך שמע
 וזיס לך והרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא כראה לעינים וכמדד בקנה לריך אדם שהיה עיניו ואזינו ולבו מכוונים להבין דברי תורה
 שהן כהרין תלויין בפערה על אחת כמה וכמה : (מז) כיר א דבר רק הוא מכבם . לא לחכם אדם יגעם בהכי הרבה שבר תלו
 מה כי היה חכם . ד"א אין לדבר ריקן בתורה שאם תדרשו שאין בו מתן שבר תדע לך שכן אמרו (בראשית לז) ואחות לוטן תמנע
 ותמנע היתה פלגש ונקר לפי שחמה חיי כדאי להיות לך לאשה הלוחי ואיהו פלגש וכל כך למה להודיע שהו של אברהם שהיו שלטונים
 ומלכים

רשבים

מזו יון סכס ספתי . ככל נפש בית אסך . מן בלל בלתי בשון רעין : (מח) פרגת . כמו וראשו יהיה פרוע . לשון סתירה ופירוש :
 (מט) הרנינו גוים על עמו . כמו בלל אחת ה' כל גוים שבתו כל האומים והאומים בו שהרי גבר עלינו חסדו יותר משאר האומות .
 ולפיכך שבתו והאומים בו ויגבר עליהם כמותו אף כאן הרנינו ושבחו ויעשה להם תרואות ותעבדו אותם : וכפר אדמתנו עמו .
 יקנת דם עמו מן האדמה ע"ש שכינת דם אייבים . בדכתיב ולחן לא יכופר כדם אשר שפך כי אם כדם שפכו : (מ) הוא והושע בר גון
 שהרי לטובים נזה הק"ה בדכתיב קרא את יהושע וסתיבתו בהל מועד ואנונוג' . חסלת האויגן מיסור רבינו שפואל

מבלל יופי

חזור : (מב) (האכל בשר) . אכילה מכש הרך משל . וכפר אדמתו עמו . יש (מג) (הרנינו גוים עמו) .
 כמו שאמר אשכיר חיי מרס והחיו לנקבה : (פרעה אומ') . פירוש אתם הגוים שהם עמו
 נקמות האויב הרגום נקום נקמת בני ישראל אחרינו פורענות : הרנינו כדם עכדוי יקום .
 (*) (*) (*)

דברים לב לג האומנו הברכה

אונקלוס

פ מה וידבר יהוה אל משה בעצם היום הזה לאמר : מט עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירדן וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחונה :
ג ומה בקר אשר אמה עלה שמרה והאסף אל עמיד באשר מת אהרן אחיך בקר החר ויאסף אל עמיו : נא עד אשר מעלתם בי במוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צין על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל : נב כי מנגד תראה את הארץ ושמרה לא תבוא אל הארץ אשר אני נתן לבני ישראל :

תורכונ זמין על ארצה דאתון עברון ית ירדנא לתמן למירתה : מה ומליל ין עם משה בכרן יומא הרין למימר : מט סק לטורא דעברנא הרין טורא דנבו דבארצא דמואב דעל אפי ירדן נחו ית ארצא דכנען דאנא יחיב לבני ישראל לאחסנא :
ג ומות בטורא דאת סליק לתמן ותתכניש לעמך כמא דמית אהרן אחוך בהור שורא ואתכניש לעמיה : נא עד דשקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקס מדברא דצין על דלא קדישתון יתי בגו בני ישראל : נב ארי מקביל תהוי ית ארצא ולתמן לא תיעול לאדעא דאנא יחיב לבני ישראל :

וכמפורין שוכה ישראל . בחושע בסיון יר : ג' ב כל"ב סימן :

פ פ פ

פ פ פ

לג וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני

דשי
מלכים מלאים לידק ברעו : (מח) וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה . בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה נאמר בנת (שם ו) בעצם היום הזה נא וכו' פמרתית חורו של יוס לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך הם אנו מרגישין כו' ארן אנו מניחין אותנו ליכנס פניכה ולא עוד אלא אנו נוטלין כמילין וקרדומות ומקפצין את התיבה אמר הק"ה הריני מכנישו בחצי היום וכל מי שישיב כח לפתות יבא וימחה . בעלריס נאמר (שמות יב) בעצם היום הזה הו'יה' לפי שהיו מצריים אומרים בכך וכך הם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחין אותם ללאת ולא עד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם אמר הק"ה הריני מניחין בחצי היום וכל מי שישיב כוכב למחות יבא וימחה חק בלון בעינתו של משה נאמר בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך הם אנו מרגישין כו' ארן אנו מניחין אותם שהולחנו ממצרים וקרע לנו את היס והוריד לנו את חמן ורגז לנו את השליו ובעלה לנו את הכהן ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין את אהרן בגד ראשון והלבישו לללעור וכן שני וכן שלישי וראה כמו כבודו ח' ל' חסה אהרן אחי עלה למטה העלה פאט דך נפסס פאטו רגליך ומשטענוס עיניך ועצם קמון פ'ך וקמון והלך לואמר משה אשרי מי שמת במיתה זו : (גא) עד אשר מעלהם בי . גרנותם למעלו בי : על אשר לא קדשתם אותי . גרנותם לי שלא אתקדש אחרתי לכם (במדבר ט) ודברתם אל העלעלים הוכהו הוורמו להכותו פעמים ואלון דברו עמו ונתן עימיו כלא הכאה היה מתקדש עם שנים שהיו ישראל אומרים ומה סלע שאינו לשכר ולא לפורענות אם וכה אין לו מתן שכר חסו ואם חסו אינו לוקה כך מקיים מצות כו' ואנא לא כל סכן : (גב) כי מנגד . מרחוק : הראה וגו' . כי אם לא תראה עשיו לא תראה עוד בחיך . דשמרה לא חבא . וידעתי כי תביכה היא לך על כן אני אומר לך עלה וראה :

חמרת פרשות האומנו
(א) וזאת הברכה . לפני מותו . משע לפני מתו שאם לא עכשיו אימתי : ישאר